

Cijfers

Albert van der Kaap

Enkele korte stukjes, uit mijn eigen - ervaren en gegeven - onderwijs over wat cijfers met leerlingen en met onderwijs kunnen doen.

Schier volmaakt

Het is, denk ik, bijna niet te achterhalen wanneer je de betekenis van woorden hebt geleerd. Vanaf je geboorte breidt je woordenschat zich heel geleidelijk uit. Maar wat het woord '*schier*' betreft moet dat moment voor mij beslist ergens in de tweede helft van 1964 hebben gelegen.

Ik zat in de brugklas en kreeg het resultaat terug van een geschiedenisproefwerk over de vroege middeleeuwen. Een tien, mijn eerste tien voor een proefwerk. Een tien die gevolgd werd door een van de twee tienens die ik ooit op een rapport heb gehad.

Maar niet zozeer de tien was bijzonder, maar wat er bijgeschreven stond: '*schier volmaakt*'. Waarschijnlijk heb ik de betekenis van het woord *schier* moeten opzoeken, misschien heb ik het ook gewoon aan iemand gevraagd. Het proefwerk heb ik tot op de dag van vandaag bewaard.

Maar waar stond die tien eigenlijk voor? De vraag had betrekking op het leven van Karel de Grote en was zeer open geformuleerd. Kort gezegd kwam het erop neer dat ik nagenoeg alles wat er in de methode stond over Karel heb opgelepeld. Was dat een tien waard, was er echt niet meer te melden over die vroegmiddeleeuwse koning? Natuurlijk wel. Maar van een dertienjarige mocht je, vond de docent, niet meer verwachten, vandaar de tien.

Pas veel later heb ik me afgevraagd waarom de toevoeging '*schier*'? Deed dat geen afbreuk aan het maximale cijfer? Gek genoeg heb ik het altijd eerder als een positieve toevoeging gezien, zoiets als een tien plus.

Veel later in mijn schoolloopbaan kwam ik erachter dat er ook leraren op school rondliepen die van mening waren dat een tien halen eigenlijk niet mogelijk was voor een leerling (daarover meer in een volgend stukje). Dat gold echter niet voor meneer Van Haren, mijn geschiedenisleraar dat jaar, die er in belangrijke mate aan heeft bijgedragen dat ik later geschiedenis ben gaan studeren. Waar een tien al niet goed voor was.

Toch nog een tien

Ik zat in de derde klas van het gymnasium toen mijn tweede, en laatste, tien op mijn rapport stond. Niet voor geschiedenis deze keer, maar voor Nederlands. En dan te bedenken dat er op mijn cijferlijst van het eindexamen twee vijven en een zes stonden voor dat vak. Eerlijk gezegd waren deze cijfers een betere graadmeter voor mijn prestaties voor dit vak, dan de tien uit de derde klas. Vanwaar dan die tien?

De enige toetsen die de leraar in een bepaalde periode gaf, waren dictees en grammaticatoetsen en daar kon je voor leren, net als voor de dictees. Elke week werden bepaalde woorden geoefend en die werden teruggevraagd in een toets. Na vijf toetsen kreeg je een toets over de vijf voorafgaande.

De grammaticatoetsen hadden betrekking op o.t.t., o.v.t, o.t.t.t. o.v.t.t enz. enz. Een tien behoort dan gewoon tot de mogelijkheden, als je maar wilt leren en dat wilde ik wel, in ieder geval toen nog.

Dus had ik recht op een tien op het rapport, tenminste dat dacht ik. Maar dan had ik toch buiten de waard gerekend, of beter gezegd buiten Bully, de leraar Nederlands, die eigenlijk De Jager heette.

Een bijnaam was in die tijd eerder gebruikelijk, dan uitzondering. Zo werd zijn collega Nederlands Siepel genoemd en de leraren wiskunde en natuurkunde kregen allemaal Bijbelse namen, zoals Matheus, Lucas of Judas. Die laatste naam was natuurlijk minder vleidend, maar ja dan had hij ook maar geen J. Mulder moeten heten. De andere wiskunde- / natuurkunde leraren heetten overigens ook allemaal Mulder.

Bully was nog echt een leraar van de oude stempel. Hij droeg elke dag een driedelig pak en zag er geen been in om voor de klas een stevige bolknak op te steken. Dat ging in een zodanig hoog tempo, dat een van ons er geregeld in de pauze op uit werd gestuurd om hem van een nieuwe voorraad te voorzien.

Terug naar de tien. Die kreeg ik niet van Bully. Voor mondelingen beurten, waarvan ik er enkele had gehad, gaf hij nooit een hoger cijfer dan een acht. En ook al was ik geen ster in wiskunde, ik begreep toch ook wel, zei hij, dat mijn gemiddelde dan nooit op een tien kon uitkomen.

Ik was natuurlijk zeer teleurgesteld over zoveel onrechtvaardigheid, maar wilde mij er noodgedwongen maar bij neerleggen. Dat deden mijn klasgenoten echter niet en zij bleven net zo lang zeuren en argumenteren tot Bully overstag ging en mij alsnog een tien gaf. Of hij bij de resultaten op mijn eindexamen heeft zitten gniffelen, vertelt het verhaal niet.

Een acht voor geschiedenis

Toen ik in 1970 eindexamen deed bestond er nog geen centraal schriftelijk examen. Het examen voor geschiedenis bestond slechts uit een mondeling examen over o.a. een zelfgekozen thema. Voor mij was dat Rembrandt. Het examen werd afgenomen door de eigen leraar en een gecommiteerde. Het werd een prettig gesprek, waarop ik op alle vragen een bevredigend antwoord heb kunnen geven. Op één momentje na. *'Nu heb ik eindelijk iets dat je niet weet'*, zei de gecommiteerde. Ik verliet opgelucht en opgetogen het lokaal en verwachtte toch minimaal een 9,5 of eigenlijk zelfs wel een tien te krijgen.

Groot was dan ook mijn teleurstelling toen ik genoeg moest nemen met een acht. Een toelichting heb ik nooit gekregen, maar ik verdenk de leraar (een andere dan in klas een) ervan dat hij vond dat slechts onze lieve heer een tien verdiende, en dat hij recht had op een negen.

Deze in mijn ogen grove onrechtvaardigheid heeft mij er overigens niet van weerhouden om, weliswaar met een vertraging van een jaar, geschiedenis te gaan studeren.

Omdat ik, direct na mijn examen, absoluut geen leraar wilde worden, ben ik aanvankelijk psychologie gaan studeren. Na het behalen van mijn propedeuse ben ik alsnog overstapt op geschiedenis. Die propedeuse was overigens nog wel een dingetje. Na het toekennen ervan ging men het programma namelijk nog eens goed doorrekenen en kwam men tot de conclusie dat het geen 60, maar slechts 45, punten waard was. De dames en heren studenten mochten vervolgens zelf bepalen of ze voor 45 of 60 punten kozen. Door de switch is mij deze keuze gelukkig bespaard gebleven.

Tot het kandidaatsprogramma voor geschiedenis behoorden ook twee bijvakken. Ik vroeg of ik mijn propedeuse psychologie als een van de bijvakken mocht opvoeren. Nee, daar was geen sprake van, geen gewicht. Toen heb ik maar een tentamen uitwendige rechtsgeschiedenis gedaan over welgeteld

één boek, *Elementaire uitwendige Nederlandse rechtsgeschiedenis* van Algra en Gerbenzon. Tsjja, het kan verkeren.

Een elf voor geschiedenis

Ben jij gek? Een elf voor een proefwerk, dat kan echt niet. Mijn collega's op de school waar ik geschiedenis gaf, waren eensgezind. Het was volslagen belachelijk om voor een proefwerk maximaal een elf te geven. Bovendien, het cijferprogramma kon er ook helemaal niet mee overweg. Toch heb ik het geregeld gedaan, aan een proefwerk een bonusvraag voor een punt koppelen, waardoor het maximale cijfer de tien kon overstijgen. De leerlingen waren aanvankelijk uiteraard ook verbaasd, maar deze actie had wel het beoogde effect. Veel leerlingen gingen voor de elf en toonden hun cijfer, als het gelukt was, vol trots aan hun ouders.

Het probleem van de computer was natuurlijk eenvoudig op te lossen door het extra punt toe te voegen aan een acht of een negen voor een ander proefwerk.

Een tien voor een werkstuk

Lang geleden alweer, gaf ik in een drie gymnasium klas een onderzoeksopdracht. Over de prestatie van één leerling wat ik zo tevreden dat zij van mij een tien kreeg. Hoewel de betreffende leerling hier uiteraard mee in haar sas was, reageerde de rest van de klas niet alleen met verbazing, maar zelfs afwijzend.

Het was volgens hen onmogelijk om als leerling van de derde klas een onderzoek niet alleen perfect uit te voeren, maar er ook een dito verslag van te maken. Volgens haar klasgenoten bestaat er dus blijkbaar een absolute norm voor perfectie, zoals er voor Plato een absoluut beeld bestond van een paard of een koe.

Stel dat er zo'n absolute norm zou bestaan, zouden wij die dan kunnen kennen, en wanneer zou iemand daar dan aan voldoen? Volgens deze leerlingen in ieder geval niet als je in de derde klas zat. Maar wel aan het eind van de middelbare school, tijdens een bachelor-scriptie, of een masterthesis? Of is het perfectie onderzoek gedaan als je een summa cum laude haalt voor je proefschrift.

Ik heb de leerlingen verteld dat hun klasgenoot een uitstekend onderzoeksverslag had ingeleverd, eentje dat (ver) uitstak boven wat ik van een leerling in de derde klas verwacht. Haar verslag bevatte een prima inleiding, inclusief vraagstelling en methode van onderzoek. In verschillende paragrafen had zij nauwgezet beschreven wat haar bevindingen waren en zij had het verslag afgesloten met een conclusie en, wat alleen al de tien in mijn ogen rechtvaardigde, een ter zake doende evaluatie. Over hoe je een onderzoek aanpakt en uitvoert hoefde ik haar niet veel meer te leren.

Schat van tevoren je cijfer in

Leerlingen zijn vaak heel onzeker over de mate waarin zij de leerstof beheersen. Dat merkte ik toen ik eens van de nood een deugd probeerde te maken. Een van de onderwerpen van het schoolexamen was het Midden-Oosten, maar daarvoor had ik geen kant en klare leerstof. Dus besloot ik om de leerlingen alleen een korte inhoudsopgave te geven met een paar vragen. De bijbehorende leerstof moesten ze zelf bij elkaar harken.

Dat leidde tot grote onzekerheid, hoe weten we nu wat voor de toets moeten leren, wat u gaat vragen? Hoezeer ik de leerlingen ook probeerde gerust te stellen, het experiment slaagde niet echt en heb ik dan ook niet herhaald.

Maar het leidde wel tot een andere interventie. Aan het begin van elk proefwerk vroeg ik de leerlingen op te schrijven welk cijfer zij dachten te halen. Als hun cijfer minder dan een half punt – naar beneden of naar boven – afweek, kregen zij een bonuspunt. Als variant liet ik ze soms, nadat ze het proefwerk hadden gemaakt, voorspellen welk cijfer zij dachten te halen.

Doel was natuurlijk om de leerlingen meer bewust te maken van wat er van hen wordt gevraagd, waardoor zij minder gespannen en met meer overtuiging aan een toets zouden beginnen.

Een wondermiddel was het niet, maar het loont zeker de moeite om het eens te proberen. Het spreekt vanzelf dat de leerlingen natuurlijk wel van tevoren de leerdoelen en bij voorkeur ook de succescriteria krijgen aangereikt en dat zij heel goed worden begeleid.